

Za swe wybitne zasługi na polu rozwoju czechosłowackiej wiedzy prawniczej, jubilat został w maju 1965 r. odznaczony wysokim orderem państwowym — Orderem Pracy.

VOJTĚCH POLÁČEK (Praga)
(tłumaczył T. S. WRÓBLEWSKI)

Gabriel Lepointe avec le concours de Marguerite Boulet — Sautel, André Vandenbossche, *Bibliographie en langue française d'Histoire du Droit*. Paris 1961, 1962, 1964, ed. Montchrestien.

Powyższe wydawnictwo zostało potraktowane przez autorów jako kontynuacja *Elements de Bibliographie sur l'Histoire des Institutions et des Faits Sociaux* (987—1875), Paris 1958, recenzowanych przez M. Szczanieckiego w *Czasopiśmie Prawno-Historycznym*, 1959, t. XI, z. 1, s. 228.

Po wydaniu „Elementów” zespół redagujący wznowił działalność, zmierzając do publikacji bibliografii ukazującej się periodycznie. Omawiane następne trzy zeszyty pojawiły się w latach 1961, 1962 i 1964. Zawierają one wykaz szerszych opracowań, artykułów, sprawozdań naukowych i tez doktorskich dotyczących problematyki historyczno-prawnej na przestrzeni od schyłku X wieku aż do III republiki i napisanych w języku francuskim w okresie 1957—1961 r. Zainteresowania autorów bibliografii skupiały się głównie wokół historii prawa. Jednakże specyfika przedmiotu *l'Histoire des Institutions et des Faits Sociaux* wpłynęła na umieszczenie szeregu tytułów dotyczących również historii społecznej, politycznej i gospodarczej. Układ wewnętrzny omawianych zeszytów pozostał bez zmian. Podobnie jak w „Elementach” oprócz alfabetycznego wykazu poszczególnych autorów i ich prac podano także obszerny indeks rzeczowy. Zeszyt II wydany w 1961 r. zawiera 1408 pozycji z lat 1957—1959. Zeszyt III z 1962 r. obejmuje 1636 pozycji wydanych w 1960 r., lub w latach poprzednich (są to zazwyczaj prace, które ukazały się na krótko przed publikacją poprzedniego zeszytu i nie mogły być ujęte w wykazie). Zeszyt IV z 1964 r. zawiera 2248 pozycji z 1961 lub 1960 r. (uzupełnienia). Pomimo śmierci inicjatora bibliografii, prof. Gabriela Lepointe, jego współpracownicy powzięli zamiar kontynuowania rozpoczętego dzieła.

WOJCIECH SZWARC (Lublin)

Remigiusz Bierzanek, *Quelques remarques* sur le statut juridique des étrangers à Rome*, Iura, t. 13 (1962), Napoli, s. 89—109.

Wywody autora ujęte są w formę urzekającą. Francuzczyzna tak poprawna, że nie zawstydziliby się jej rodowity Francuz. Tok rozumowania nienaganny, nie wywołujący zasadniczego sprzeciwu. Historyk prawa ośmielił się wszakże wystąpić z dwoma zastrzeżeniami. Jak wiadomo, pierwotny proces był walką stron, prowadzoną przed sądem. Stąd to wywodzi się dawna terminologia polska: prza (proces), piercy (strony procesowe). Dlaczego wyprowadzać postępowanie sądowe ze stosunków międzynarodowych, kiedy przypadki sporów wewnętrznych były bezsprzecznie częstsze i prowadziły do tej samej praktyki? Pamiętajmy przy tym, że autor przyjmuje istnienie okresu prywatnego wymiaru sprawiedliwości. Być może, różnica naszych stanowisk wynika z odmiennego poglądu na kwestię, czy w okresie plemiennie-rodowym stosunki międzynarodowe należy poczytać za międzynarodowe.

Trudno też byłoby się zgodzić ze stanowiskiem autora, negującego karny aspekt zemsty krwawej i okupu. Jego zdaniem zwyczaje te sięgają początków prawa międzynarodowego. Tej tezie nie zamierzamy się przeciwstawiać. Z niej wszakże nie wynika jeszcze, by równocześnie nie stanowiły one źródła prawa karnego. Historyka nie zdziwi bynajmniej fakt, że jakaś pierwotna jedna praktyka zwyczajowa (w tym przypadku zemsty i okupu) w drodze dalszej ewolucji dała genezę dwom odrębnym instytucjom czy wręcz odrębnym dyscyplinom prawnym. Taką biurokrację uznałibyśmy raczej za zjawisko typowe.

Z cennych obserwacji, pomieszczonych w króciutkim artykule, wymienimy uwagi na temat stosunku prawa międzynarodowego do prawa państwowego oraz rozważania semantyczne o znaczeniu greckiego słowa *azyl* i łacińskiej *auctoritas*.

JÓZEF MATUSZEWSKI (Łódź)

Adolf Schmitt-Weigand, *Rechtspflegedelikte in der Fränkischen Zeit*, Berlin 1962, Walter de Gruyter, ss. 162.

Omawiana praca jest monografią zajmującą się odpowiedzialnością urzędników za przestępstwa w czasach frankońskich. Składa się z trzech części.

W części I autor zapoznaje czytelnika z frankońską strukturą sądów, odpowiedzialnością sędziów i grafów w prawach salickim i rypuarskim oraz kapitularzach królów frankońskich. Przedstawiona także została odpowiedzialność, jakiej podlegali sędziowie w przypadku, gdyby zasiadając na wiecu sądowym w celu rozstrzygnięcia sporu między stronami nie chcieli wydać wyroku. W tym wypadku sędziowie zgodnie z Układem Prawa Salickiego byli zobowiązani zapłacić jako odszkodowanie trzy solidy. W przypadku gdyby zaś rachinburgowie rozstrzygali sprawy sprzecznie z prawem (*non secundum legem iudicaverit*) skazywani byli na zapłacenie 15 solidów zarówno według prawa Franków salickich, jak i rypuarskich. Autor omawia odpowiedzialność za przestępstwa urzędników sądowych w merowińskich Kapitularzach z uwzględnieniem Edyktu Chilperyka oraz Dekretu Childebenta.

Omawiając czasy karolińskie nie zapomina autor o zmienionych podstawach wymiaru sprawiedliwości. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim wprowadzenia instytucji wysłanników królewskich (*missi dominici*) i ławników (*scabini*). Wymiar sprawiedliwości został w tym czasie ustabilizowany, na co miały wpływ: stosunki gospodarcze, chrześcijaństwo i reformy Karola Wielkiego w sądownictwie.

Na uwagę zasługuje zagadnienie odpowiedzialności sędziów w Kapitularzach karolińskich. Adolf Schmitt-Weigand omawia sprzedajność sędziów i zbyt łagodne wyroki. Przedstawia strukturę sądownictwa longobardzkiego od początków aż do 774 roku, odpowiedzialność urzędników według ksiąg króla Rothara, praw króla Liutpranda (712—744), Rathisa (744—749) oraz Ahistulfa (749—755). Autor wspomina też o prawodawstwie, wymiarze sprawiedliwości u Longobardów w okresie panowania frankońskiego i odpowiedzialności karnej w kapitularzach przeznaczonych dla Italii (Capit. Mentuanum).

Poza tym omówiona została struktura sądów i odpowiedzialność urzędników w prawach anglosaskich (Lex Anglorum-Saxonum), prawie wizygockim (Lex Visigothorum), burgundzkim (Lex Burgundiorum), alamańskim (Lex Alamannorum) i bawarskim (Lex Baiuvariorum).

W części II monografii autor zastanawia się nad pochodzeniem, a następnie nad rozpowszechnieniem przepisów dotyczących odpowiedzialności za przestępstwa